

**BUXORO
AGRO KLASTER**

**INNOVATSIYOT
VA TURIZM
R&UVTETI**

QISHLOQ XO'JALIGIDA IXTISOSLASHGAN KLASTERLARNI SHAKLLANTIRISH: TAJRIBALAR, NATIJALAR VA INNOVATSION YONDASHUVLAR

Respublika ilmiy-amaliy anjumani

2021 yil 30 noyabr

Buxoro – 2021

пасайтиришга ёрдам беради, маҳсулотлар ва хизматларнинг сифатини яхшилайти ва ривожланиш орқали янги иш ўринларини яратади.

Ўзбекистонда ўртача дунё кўрсаткичларидан паст бўлган рақамли иқтисодиётнинг асосий йўналишларидан бўлган электрон тижорат кўрсаткичлари тўғрисидаги маълумотларни таҳлил қилганимизда қуйидагилар аниқланди (1-жадвал).

1-жадвал

Электрон тижорат индикаторлари¹

Т/р	Молиявий фойдаланиш омиллари	Ўзбекистон, %	Дунё мамлакатлари, %
1.	Молиявий институтларда ҳисоб рақамига эга кишилар сони	37	69
2.	Кредит картага эга инсонлар сони	0,6	18
3.	Мобил пул ҳисоб рақамига эга кишилар сони	р/д	4,4
4.	Он-лайн савдо қилади ва ёки ҳисобларни он-лайн тўлайди	7,1	29
5.	Кредит картага эга аёллар сони	0,6	17
6.	Кредит картага эга эркеклар сони	0,5	20
7.	Он-лайн келишувларни амалга оширувчи аёллар сони	4	28
8.	Он-лайн келишувларни амалга оширувчи эркеклар сони	10	30

Рақамли иқтисодиёт замонавий жамиятда кундалик воқеликка айланади, ундан фойдаланиш туфайли барча тармоқлар самарадорлиги ортади. Замонавий компьютер технологияларидан фойдаланиш имкониятлари сифат ва сон жиҳатидан ортади, компьютер орқали деярли барча операцияларни амалга ошириш: пул тўлаш, чиптага буюртма бериш, керакли ахборот қидириш мумкин ва ҳоказо. Рақамли иқтисодиёт даврида ахборот энг муҳим роль ўйнайди, у улкан қийматга эга бўлган асосий номоддий активга айланади.

Хулоса сифатида шуни айтиш мумкинки, савдо соҳасида электрон ахборот технологияларидан фойдаланиш бозор товар-пул муносабатларининг асоси ва моҳияти сифатида ишлаб чиқарувчидан товарлар (хизматлар) ҳаракатида воситачилар сонини (яъни товар айирбошлаш) қисқартириш ҳисобига товарлар (хизматлар) бозорининг самарадорлигини сезиларли даражада ошириши мумкин. Истеъмолчига капитал айланишини тезлаштириш, транзакцион харажатларни сезиларли даражада пасайтириш, минтақавий хўжалик-иқтисодий комплексларни қайта куриш жараёнларини фаоллаштириш имконини беради.

**ЭКОЛОГИК ТУРИЗМНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ХАЛҚАРО ТУРИСТИК
ТАШКИЛОТЛАРНИНГ ЎРНИ**

А.А.Қодиров

БухДУ мустақил изланувчиси

Бутун жаҳон туристик ташкилоти маълумотларига кўра, бутун дунёда экотуризм туристлар орасида 12-15% талаб мавжуд ва бу кўрсаткич ҳар йили 30% ўсиб бормоқда. Ички туризм соҳасида кўп сонли жараёнларга боғлиқ, яқин келажақда ушбу статистик маълумотларда ўзбек туристларнинг улуши пайдо бўлишини кутиш мумкин. Ушбу

¹ Deloitte. 2019 Global Blockchain Survey. [https:// www. 2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/se/Documents/risk/ DI.2019](https://www.2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/se/Documents/risk/DI.2019).

ҳолатга 2 та тенденция кўмаклашади: Ўзбекистон Республикасида экологик вазиятнинг ёмонлашиши, бу эса табиий қўриқланадиган объектларга махсус эътиборни талаб қилади ва замонавий истеъмолчиларда янги эҳтиёжларнинг пайдо бўлиши, масалан дунёқарашининг “экологизация”си каби: атроф-муҳит носозилигини ва экологик муаммоларни тушуниш, шу билан бирга, уларнинг инсон жамияти билан узвий алоқаси.

Экологик туризмни ривожлантириш ва бошқариш соҳасида халқаро туристик ташкилотларнинг жаҳон миқёсида тутган ўрнини тадқиқ этиш мақсадида экотуризмни тарқалиш географиясини кўриб чиқиш муҳим аҳмият касб этади.

Халқаро экологик туризмга талаб мавжуд бўлган асосий ҳудудлар – Шимолий Америка ва Ғарбий Европа мамлакатларидир. Экологик туризмнинг америка мактабига хос бўлган қирраси, экотуризмни – табиий ва қўриқланадиган ландшафтлар билан антропоген таъсирдан нисбатан ўзгармаган табиий муҳитга саёҳат ва дам олиш. Бу ерда экотуризмнинг муҳим қирраси, америка мактабига биноан – экологик таълимдир. Экотуризмнинг европа мактаби, биринчи навбатда, экотуризмнинг табиатга йўналтирилган асосини таъкидлаган ҳолда, кўпроқ урғуни туризмнинг маҳаллий аҳоли олдида ижтимоий жавобгарлигига беради ва дестинация ҳудудида экотуризм ёрдамида иқтисодий муаммоларнинг ечимига қаратилгандир.

Экологик туризм соҳасини ривожлантириш ва бошқариш халқаро тажрибани янада синчиклаб тадқиқ этиш учун экотуризм ривожланишига нисбатан халқларо сиёсат соҳасини кўриб чиқишни тақоза этади.

Экологик туризмни ривожлантириш учун Бутунжаҳон ёввойи табиат Фонди, Табиий ресурслар ва табиат муҳофазаси Халқаро иттифоқи каби Халқаро ташкилотлар фаолияти жалб этилмоқда. Бундан ташқари халқаро ва ҳудудий даражада конгресслар, симпозиумлар ва семинарлар ўтказилмоқда, экотуристлик фирмалар сони ошиб бормоқда, туризмнинг барча турларига нисбатан экологик туризм афзал кўрилмоқда¹.

Экологик туризмни ривожлантиришнинг халқаро битимлар ва дастурларни амалга ошириш учун турли халқаро молиявий ташкилотлар ўзининг махсус ҳиссасини кўшиб келмоқдалар: Ёввойи табиатни муҳофаза қилиш бутунжаҳон фонди(WWF); Қайта куриш ва тараққиёт халқаро банки (IBRD); Глобал экологик фонди (GEF).

Ривожланаётган давлатларда махсус қўриқланадиган табиий ҳудудларни узоқ муддатли молиялаштириш мақсадида Траст табиатни муҳофаза қилиш фондлари ташкил этилади ва фаолият юритади, улар қўриқхоналар ва миллий паркларга ҳамда буларнинг табиатни муҳофаза қилиш фаолиятининг алоҳида турларига молиявий ёрдам кўрсатадилар.

Экологик туризмни ривожлантириш муаммоларга ихтисослашган бир қатор ташкилотлар мавжуд, улар экотуризмнинг жаҳон миқёсида ривожланишига кўмаклашадилар: Экотуристлик жамият (The Ecotourism Society), жамият бирлашмалари “Нейче-Консерванси”, “Одубонов жамияти” ва б.

Давлатлараро даражада экологик туризмни ривожлантириш бўйича сиёсатнинг келишилганлигига ҳудудий туристик ташкилотлар ва махсус давлатлараро иттифоқлар орқали эришилади. Экотуризмни ривожлантириш масалаларида Европа Иттифоқининг туристик сиёсати, масалан, локал тор соҳадаги масала сифатида кўрилмайди, балки экологик ва ҳудудий сиёсат, ҳамда кичик ва ўрта корхоналарга нисбатан сиёсат каби иттифоқ сиёсатининг аспектидан келиб чиқадиган комплекс характерга эга кўп сонли ечими мавжуд бўлган масалалар қаторида кўриб чиқилади. Европа ҳудудий сиёсатининг мақсади нафақат Европа Иттифоқи ҳудудида экологик туристик маҳсулотнинг сотуви билан банд бўлган аҳолининг ҳаёти ва меҳнат қилиши учун тенг шароитлар яратиш, балки умуман туристик индустрияни ва хусусан туристик ҳудудларни қўллаб-қувватлашдир. Туристлик индустрияни қўллаб-қувватлаш ҳудудий сиёсатининг қуйидаги молиявий

¹ Мўминов Азизбек Зиёвидинович, Экологик туризм – тараққиётнинг муҳим омили <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9599-2019-3-35>

воситалари ёрдамида қўллаб-қувватлаш амалга оширилади: Европа сармоялар банкининг заёмлари, европа фондларидан дотациялар ва ҳ.

Охириги йилларда ушбу сиёсат доирасида ҳозирги вақтда мавжуд бўлган туристик ҳудудларда экологик туризмни ривожлантиришга катта эътибор қаратиляпти. Бу Европа Иттифоқи давлатларида экологик туризм ривожланишини кенг сармоявий қўллаб қувватлашни изоҳлаб беради.

ЕИ давлатларида экологик туризмни ривожлантиришга кўмаклашувчи асосий молиявий воситаларга қуйидаги ихтисослашган фондларни киритадилар: Қишлоқ хўжалигига йўналтириш ва қафолатлаш Европа фонди; Европа ижтимоий фонди; Европа ҳудудий ривожланиш фонди.

Евроиттифоқнинг ташаббус дастурлари туристик сиёсатининг амалдаги молиявий воситаларни доимий тарзда тўлдириб боради. Бундай воситалар сирасига қуйидаги дастурларни киритиш мумкин:

- чегарадош ҳудудларнинг ҳамкорлик ва қўллаб-қувватлаш дастури, шу билан бирга аграр туризм соҳасида ҳамда чегарадош ҳудудларда атрофдаги табиий муҳитни муҳофаза қилиш ва табиий қўриқхоналар ташкил этиш (INTERREG);

- туристик ҳудудларда атрофдаги табиий муҳит ҳолатини яхшилаш мақсадида амалга ошириладиган дастур(ENVIREG)/

Шундай қилиб, Европа иттифоқида экологик туризм соҳасида ҳудудлараро ва ҳудуд даражасида сиёсатни мувофиқлаштириш махсус ташкил этилган давлат органлари, жамият туристик ташкилотлари ва институлари орқали амалга оширилади.

Экологик туризм соҳасида давлат бошқаруви ва меъёрлаштириши турли ривожланган давлатларда фарқланиши унчалик катта эмас: одатда, у рағбатлантирувчи солиқ тизимини яратишни, атроф- муҳитни муҳофаза қилишнинг қонуний таъминотини ҳамда умуман экотуризмни ривожлантириш жараёнини ва табиий ҳудудларнинг захиралар потенциалидан фойдаланиш жараёнини меъёрлаштиришнинг оптимал механизмларини танлашни назарда тутди.

Шундай қилиб, ривожланган давлатларда экотуризм соҳасида давлат бошқаруви ва тартибга солиш схемасининг таҳлили шуни кўрсатадики, ушбу давлатларда тартибга солиш давлат даражасида амалга оширилади, инфратузилмани ва экотуризмнинг бошқа компонентларини ривожлантиришга ва қўллаб-қувватлашга қилинган катта харажатлар ўзини оқлайди ва даромад олиб келади, маҳаллий аҳолининг ижтимоий мавқеини кўтаришга кўмаклашади, маҳаллий қабилаларни ривожлантиради, иш ўринларини беради ва ушбу дестинацияларнинг жозибадорлигини оширади, бу эса ҳудудий ва маҳаллий ҳукуматларнинг фаолиятини баҳолашга билвосита ижобий таъсир кўрсатади.

QISHLOQ TURIZMI VA UNI RIVOJLANTIRISHDA KLASTER USULINI QO`LLASH

Rustamov Rajab

BuxDU turizm mutaxassligi 2 bosqich magistranti

Hosirgi vaqtda jahon turizmida “qishloq turizmi” deb ataladigan yo`nalish jadal rivojlanib kelmoqda. “National Geographic Traveler” jurnalining 2016 yilda ommaviy sayohat turlari o`rtasida eng yaxshi turizm yo`nalishlarini tanlash bo`yicha tanlov o`tkazish natijasiga (1-rasm) ko`ra “Agroturizm” nominatsiyasi turli davlatlarda har xil o`rinlarga ega bo`lgan. Belarusiya, Italiya va Rossiya Federatsiyasida ushbu turizm yo`nalishining salmog`i yuqori – 24 fois, 22 foiz va 18 foiz tegishli davlatlarda qaror topgan. Agroturizmning past hissasini Vengriya, Slovakiya va Estoniya davlatlariga kuzatish mumkin.

М.Ж. Бауетдинов. АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРАКТИКИ ФИНАНСИРОВАНИЯ ОБОРОТНЫХ СРЕДСТВ ПРЕДПРИЯТИЙ ХОЗЯЙСТВУЮЩИХ СУБЪЕКТОВ	245
Назарова Умида Авазовна. КОРХОНАЛАРДА ИННОВАЦИЯЛАРНИ СОҲА ТАРМОҚЛАРИДА САМАРАЛИ ЖОРИЙ ЭТИШ СТРАТЕГИЯСИ	247
Хамраева Сайёра Насимовна, Аманкулова Мухлиса. ЭЛЕКТРОН САВДОНИНГ РИВОЖЛАНТИРИШ ОМИЛЛАРИ	250
А.А.Қодиров. ЭКОЛОГИК ТУРИЗМНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ХАЛҚАРО ТУРИСТИК ТАШКИЛОТЛАРНИНГ ЎРНИ	252
Rustamov Rajab. QISHLOQ TURIZMI VA UNI RIVOJLANTIRISHDA KLASTER USULINI QO`LLASH	254
Туробова Ҳ.Р. КООПЕРАЦИЯ МУНОСАБАТЛАРИНИ ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ ХОРИЖ ТАЖРИБАЛАРИ	256
Istamkhuja Olimovich Davronov. DEVELOPMENT OF INNOVATIVE TYPES OF SERVICES IN THE HOTEL INDUSTRY	258
То‘хлиев М.М. QISHLOQ XUJALIGI SHAROITIDA TAKOMILLASHTIRILGAN MEVA QURITISH QURILMASINI SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	261
А.Д. Кудратов. ОБОБЩЕНИЕ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА КЛАСТЕРИЗАЦИИ АПК	264
С.С. Давлатов. ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ СОЗДАНИЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО КЛАСТЕРА КАК ПРЕДПОСЫЛКА РАЗВИТИЯ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ.....	267